

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทนี้เป็นการสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะของการวิจัย และเสนอตามลำดับดังนี้คือ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ประชากรในการวิจัยได้แก่ ศึกษานิเทศก์สำนักงานการศึกษาจังหวัด ที่ทำหน้าที่หัวหน้าฝ่ายพัฒนางานวิชาการ จำนวน 1 คน ศึกษานิเทศก์สำนักงานการศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ ที่ทำหน้าที่หัวหน้างานพัฒนางานวิชาการ จำนวน 24 คน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 308 คน และครูวิชาการโรงเรียน จำนวน 308 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือด้วยตนเอง โดยผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ และความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ลักษณะเครื่องมือแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง และแบบศึกษาเอกสาร ซึ่งประกอบด้วยเครื่องมือ จำนวน 4 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 เป็นแบบสอบถามผู้บริหารโรงเรียน มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการและแบบปลายเปิด เกี่ยวกับสภาพและปัญหาด้านนโยบายและการสนับสนุนการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร

ฉบับที่ 2 เป็นแบบสอบถามครูวิชาการโรงเรียน มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการและแบบปลายเปิด เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร

ฉบับที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง สำหรับศึกษานิตะศกสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และศึกษานิตะศกสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการปฏิบัติงานในบทบาทหน้าที่สนับสนุนและนิตะศกติดตามผลการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร

ฉบับที่ 4 เป็นแบบศึกษาเอกสาร เป็นแบบเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร นโยบาย/แผนงาน/โครงการของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ ที่เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่เป็นแบบสอบถาม ผู้วิจัยส่งและรับคืนจากผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 308 ฉบับ ได้รับคืนข้อมูลคืน จำนวน 298 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 96.75 ส่งและรับคืนจากครูวิชาการโรงเรียน จำนวน 308 ฉบับ ได้รับคืนจำนวน 298 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 96.75

ข้อมูลที่เป็นแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง ผู้วิจัยสัมภาษณ์ศึกษานิตะศกสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และศึกษานิตะศกสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ จำนวน 25 คน ผู้วิจัยดำเนินการด้วยตนเองทั้งหมด และได้ข้อมูลครบร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ และเสนอในรูปของตารางประกอบคำบรรยาย ส่วนแบบสอบถามปลายเปิดใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา สำหรับแบบศึกษาเอกสาร เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาและบรรยายเป็นความเรียง

สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัย ตามรายละเอียดและขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยคือ ศึกษาในเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูวิชาการโรงเรียน

ศึกษานิเทศก์ เป็นชายมากกว่าหญิง ส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรี เวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งอยู่ระหว่าง 6-10 ปี เคยได้รับการอบรมหรือประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรจำนวน 1 ครั้ง จำนวน 4 วัน ในช่วงปี พ.ศ. 2531-2535 และส่วนใหญ่สำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดเป็นผู้จัด

ผู้บริหารโรงเรียน เป็นชายมากกว่าหญิง ส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรี เวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งอยู่ระหว่าง 6-10 ปี เคยได้รับการอบรมหรือประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร จำนวน 1 ครั้ง จำนวน 1 วัน ในช่วงปี พ.ศ. 2531-2535 และส่วนใหญ่ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเป็นผู้จัด

ครูวิชาการโรงเรียน เป็นชายมากกว่าหญิง ส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรี เวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งอยู่ในระหว่าง 1-5 ปี เคยได้รับการอบรมหรือประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร จำนวน 1 ครั้ง จำนวน 1 วัน ในช่วงปี พ.ศ. 2531-2535 และส่วนใหญ่ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ เป็นผู้จัด

ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาเกี่ยวกับนโยบายการสนับสนุน การนิเทศติดตามผล การนำ
ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา ตามบทบาทหน้าที่ของผู้ให้ข้อมูล
ในการวิจัย คือ ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารโรงเรียน

ศึกษานิเทศก์ ส่วนใหญ่ได้รับนโยบายสนับสนุนให้โรงเรียนนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้
พัฒนาหลักสูตร จากสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด โดยสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดและ
สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ มีแผนปฏิบัติงานประจำปีสนับสนุน ได้ร่วมมือและ
สนับสนุนให้โรงเรียนเชิญเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านให้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนและ
พัฒนาหลักสูตร ซึ่งส่วนมากจะนำภูมิปัญญาชาวบ้านในกลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพของท้องถิ่น มาใช้
พัฒนาหลักสูตรในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ประเภทของภูมิปัญญา
ชาวบ้านที่เชิญมาส่วนใหญ่จะเป็นช่างฝีมือหรือช่างเทคนิคชาวบ้าน ลักษณะของกิจกรรมที่นำมาใช้จะ
เป็นภาคปฏิบัติ และเห็นว่าควรส่งเสริมให้โรงเรียน กลุ่มโรงเรียนได้ร่วมมือและแลกเปลี่ยนความรู้
ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่นมาใช้พัฒนาหลักสูตร

ศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ส่วนใหญ่ได้ปฏิบัติงานหลักสูตรเกี่ยวกับ
การศึกษาค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์ปัญหาความต้องการของท้องถิ่น และติดตามประเมินผลการ
ใช้หลักสูตร ศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ ส่วนใหญ่ปฏิบัติงานหลักสูตร
เกี่ยวกับ การประชุม อบรม สัมมนา ในการใช้หลักสูตรแก่ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน

ศึกษานิเทศก์ส่วนใหญ่ประสบปัญหาในการปฏิบัติงานในการนิเทศติดตามผล การนำภูมิ-
ปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร เกี่ยวกับด้านงบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ ไม่มีเวลาเพียงพอ
ที่จะดำเนินการ และไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน และการพัฒนาหลักสูตร

ผู้บริหารโรงเรียน ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร
เพราะเห็นว่าสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ส่วนใหญ่ได้รับนโยบายจากสำนักงาน
การประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ และโรงเรียนมีนโยบายนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร
ด้วยการเชิญคณะกรรมการศึกษาโรงเรียน เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการและมีแผนปฏิบัติงานประจำปี
ส่วนใหญ่โรงเรียนได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาสนับสนุนการบริหารงานการศึกษาในงานความสัมพันธ์
กับชุมชนและงานวิชาการ ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านในกลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพของท้องถิ่น มาใช้
พัฒนาหลักสูตรในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ด้วยวิธีเชิญเจ้าของ
ภูมิปัญญาชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตร ประเภทของภูมิปัญญา
ชาวบ้านที่เชิญมาส่วนใหญ่จะเป็นช่างฝีมือหรือช่างเทคนิคชาวบ้าน ลักษณะของกิจกรรมที่นำมาใช้จะ

เป็นภาคปฏิบัติ และเห็นว่าควรจัดประชุม อบรม สัมมนา ให้ความรู้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องในเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรและภูมิปัญญาชาวบ้าน

ผู้บริหารโรงเรียน ส่วนใหญ่ประสบปัญหาในการปฏิบัติงานควบคุมด้านนโยบาย การ สนับสนุนและนิเทศติดตามการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรเกี่ยวกับด้านงบประมาณสนับสนุน ไม่เพียงพอ ไม่เคยได้รับการนิเทศจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านนโยบาย และ ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและภูมิปัญญาชาวบ้าน

ตอนที่ 3 สภาพและปัญหาการปฏิบัติงานนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรใน โรงเรียนประถมศึกษา ตามบทบาทหน้าที่ของผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยคือครูวิชาการโรงเรียน

ครูวิชาการโรงเรียน ส่วนใหญ่เห็นด้วยและได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร เพราะเห็นว่าสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ส่วนใหญ่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านใน กลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพของท้องถิ่น มาใช้พัฒนาหลักสูตรในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียน การสอนหรือกิจกรรมเสริม ด้วยวิธีเชิญเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านมามีส่วนร่วมในการจัดการเรียน การสอนและพัฒนาหลักสูตร ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เชิญมาส่วนใหญ่จะเป็นช่างฝีมือหรือ ช่างเทคนิคชาวบ้าน ลักษณะของกิจกรรมที่นำมาใช้จะเป็นภาคปฏิบัติ และเห็นว่าควรจัดประชุม อบรม สัมมนา ให้ความรู้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรและภูมิปัญญาชาวบ้าน

สภาพการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในแต่ละกลุ่มมาใช้พัฒนาหลักสูตร กลุ่มที่ 1 คติ ความคิด ความเชื่อ ได้นำมาใช้มากในเรื่องความเชื่อแบบพิธีพุทธ ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มที่ 2 ศิลปะ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี นำมาใช้ มากในเรื่อง วัฒนธรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่นในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะ นิสัย กลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพของท้องถิ่นได้นำมาใช้มากในเรื่อง การจักสานไม้ไผ่ ในระดับ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ กลุ่มที่ 4 แนวปฏิบัติหรือเทคโนโลยีชาวบ้าน ได้นำมาใช้มากในเรื่องการปลูกพืชแบบเกษตรธรรมชาติ ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในกลุ่ม การงานและพื้นฐานอาชีพ

สภาพการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรในลักษณะต่าง ๆ ได้ปฏิบัติดังนี้ การปรับกิจกรรม การเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม โรงเรียนส่วนใหญ่ใช้วิธีศึกษาสภาพและความต้องการของ ท้องถิ่น และจัดทำแผนการสอน การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา โรงเรียนส่วนใหญ่ใช้ วิธีศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมและคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในคำอธิบายในหลักสูตรแม่บท

และจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน และวัดผลประเมินผล การจัดทำเนื้อหา/รายวิชาใหม่ โรงเรียนส่วนใหญ่ใช้วิธีศึกษาสภาพและความต้องการของท้องถิ่น และศึกษาจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์และโครงสร้างของกลุ่มวิชา/กลุ่มประสบการณ์จากหลักสูตรแม่บท การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน โรงเรียนส่วนใหญ่ใช้วิธีการปรับสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่แล้ว

การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน พบว่า ส่วนใหญ่ได้ผลิตสื่อประเภทใบงานและหนังสือเสริมประสบการณ์ และในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่ได้เพิ่มเติมจุดประสงค์การเรียนรู้ในสมุด ป.02-2 ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ

ครูวิชาการโรงเรียน ประสบปัญหาในการปฏิบัติงานในการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม พบว่า ส่วนใหญ่มีปัญหาเกี่ยวกับครูผู้สอนไม่สามารถจัดทำแผนการสอนที่มีคุณภาพขึ้นใช้เองได้ และไม่มีความรู้ความเข้าใจในรายละเอียดในการดำเนินงานปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริม

การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา พบว่าส่วนใหญ่มีปัญหาเกี่ยวกับครูผู้สอนไม่มีความรู้ความสามารถในการกำหนดรายละเอียดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน และการวัดผลประเมินผลให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาได้อย่างมีคุณภาพ และไม่มีความรู้ความเข้าใจในการเพิ่ม หรือลดรายละเอียดเนื้อหา

การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะการจัดทำเนื้อหาวิชา/รายวิชาใหม่ พบว่าส่วนใหญ่มีปัญหาเกี่ยวกับครูผู้สอนไม่มีความรู้ความเข้าใจในการเขียนเนื้อหา จุดประสงค์การเรียน และการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน และการวัดผลประเมินผล

การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน พบว่าส่วนใหญ่มีปัญหาเกี่ยวกับการไม่ได้รับการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณในการดำเนินงาน และไม่มีวิทยากรที่จะให้ความรู้ในเรื่องที่ต้องการ

ครูวิชาการโรงเรียนส่วนใหญ่ประสบปัญหาในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ปฏิบัติงานพัฒนาหลักสูตรเกี่ยวกับเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านบางคนมักจะขาดความรู้ ทักษะในการถ่ายทอดความรู้ ครูผู้สอนมีภารกิจมากจึงไม่มีเวลาเพียงพอที่จะพัฒนาหลักสูตร และเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านบางส่วนมีภารกิจส่วนตัวจึงไม่ค่อยมีเวลามาร่วมมือกับโรงเรียนจัดการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตร และ

สาเหตุที่ครูไม่นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร ส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า ครูผู้สอนมีภารกิจมาก จึงไม่มีเวลาเพียงพอที่จะปฏิบัติงานพัฒนาหลักสูตร ตลอดจนไม่ได้รับการสนับสนุนด้านนโยบายและงบประมาณ และครูผู้สอนไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน และไม่มีข้อมูลแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากยังไม่มีผู้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรโดยตรง ผู้วิจัยจึงได้นำผลการวิจัยหรือหลักการ แนวคิด และเอกสารทางวิชาการที่ใกล้เคียงในบางประการมาอภิปรายสนับสนุนผลการวิจัย ประกอบกับความคิดเห็นของผู้วิจัย ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่จะนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. สภาพภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยคือ ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการโรงเรียน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นชายมากกว่าหญิง มีวุฒิปริญญาตรี วุฒิปริญญาโทเป็นส่วนใหญ่ และมีวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรีในผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการโรงเรียนในระดับค่อนข้างน้อย มีประสบการณ์ในตำแหน่งระหว่าง 6-10 ปี เคยได้รับการอบรมหรือประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร โดยเฉลี่ยจำนวน 1 ครั้ง ในช่วงปี พ.ศ. 2531-2535 ผู้วิจัยเห็นว่า เพศวุฒิทางการศึกษา ประสบการณ์ในตำแหน่ง จะไม่มีผลกระทบต่อการทำงาน ตามบทบาทหน้าที่ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรมากนัก ที่เห็นว่าน่าจะมีผลกระทบมากคือ การได้รับการอบรมหรือประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร จำนวน 1 ครั้ง ซึ่งนับว่าอยู่ในระดับต่ำและจะมีผลเกี่ยวกับด้านความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์ ในการพัฒนาหลักสูตรของผู้ปฏิบัติงาน และส่วนใหญ่ได้รับการอบรมในช่วงปี พ.ศ. 2531-2535 เพราะว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (พ.ศ. 2533) จึงมอบหมายให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดและสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ จัดอบรมผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2533) สำหรับครูผู้สอนในระดับชั้นอื่น ๆ ยังไม่ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรคาดว่าคงจะประสบปัญหาในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรในประเด็นที่กล่าวมา

2. สภาพการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร นำมาอภิปรายในประเด็นดังต่อไปนี้

นโยบาย แผนงาน/โครงการของหน่วยงานทางการศึกษาระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ และโรงเรียน มีนโยบายและแผนปฏิบัติงานประจำปีสนับสนุนการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร ซึ่งในส่วนนี้ผู้วิจัยเห็นว่าผู้ให้ข้อมูลน่าจะมีความเห็นตรงกันว่าโครงการค่าตอบแทนวิทยากรบุคคลภายนอกเป็นโครงการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับผลจากการศึกษาเอกสารที่ว่าโครงการค่าตอบแทนวิทยากรบุคคลภายนอก เป็นส่วนหนึ่งที่สนับสนุนการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่โครงการที่นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรโดยตรง แต่พบว่ากิจกรรมของโครงการส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมของภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงกล่าวได้ว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ที่ดำเนินงานตามโครงการค่าตอบแทนวิทยากรบุคคลภายนอกได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้จัดการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตร โดยทั้งนี้โรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ทราบว่า เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน เพราะว่าภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องใหม่ ยังไม่เข้าใจในความหมายกันอย่างแพร่หลาย หน่วยงานทางการศึกษาดังกล่าวจึงไม่ได้ระบุไว้ในนโยบายและแผนงานให้เด่นชัด

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร พบว่า ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูวิชาการโรงเรียน ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร เพราะเห็นว่าเป็นการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาหลักสูตรของ กรมวิชาการ (2534) ที่ว่า การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นมีเป้าหมายสำคัญคือ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น และหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) มีจุดเน้นสำคัญประการหนึ่งคือ การสนองตอบความต้องการของท้องถิ่น จึงให้โอกาสท้องถิ่น หมายถึง โรงเรียน ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นและจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534) ดังนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นแหล่งความรู้และเป็นแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านในกลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพของท้องถิ่นมาใช้พัฒนาหลักสูตร ด้วยวิธีการเชิญเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านประเภทช่างฝีมือหรือช่างเทคนิคชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตร ในประเด็นนี้กล่าวได้ว่าการศึกษาที่โรงเรียนจะนำภูมิปัญญาชาวบ้านในกลุ่มใด และกิจกรรมอะไร ย่อมขึ้นอยู่กับความพร้อมของโรงเรียนและความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ ตลอดจนเนื้อหาสาระกิจกรรมเหมาะสมกับวัยของเด็กหรือไม่ และการศึกษาที่โรงเรียนนำภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของท้องถิ่นมาใช้ เป็นไปตามเจตนารมณ์ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ที่สนับสนุนให้โรงเรียนได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้จัดการเรียนการสอนอาชีพให้แก่แก่นักเรียน ไม่ว่าจะเป็นการใช้ปราชญ์ชาวบ้านเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านอาชีพแก่นักเรียน การให้แนวคิด กระบวนการ และหลักปฏิบัติของปราชญ์ชาวบ้านที่เกี่ยวข้องมาเชื่อมโยงกับเนื้อหาวิชาตามหลักสูตร และประกอบกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้โรงเรียนได้เชิญวิทยากรบุคคลภายนอกมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตร ในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้โรงเรียนนำภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบอาชีพมาใช้เป็นส่วนใหญ่ เอนก นาคะบุตร (2534) กล่าวว่า ในการสอนวิชาชีพแก่นักเรียนควรเชิญภูมิปัญญาชาวบ้านประเภทช่างฝีมือหรือช่างเทคนิคชาวบ้านให้มีส่วนร่วม ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นผู้มีทักษะในการพินิจ พิเคราะห์ ราชละเอียด แยกแยะ จดจำ กฎเกณฑ์ ซึ่งได้สะสมความรู้และประสบการณ์การปฏิบัติถ่ายทอดให้ลูกหลานในหมู่บ้านเป็นเวลาชยาวนาน

ลักษณะการปรับหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ผู้วิจัยเห็นว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรด้วยวิธีการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม เพราะว่าเป็นวิธีที่ปฏิบัติง่าย สะดวกสำหรับครูผู้สอน และเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น โดยไม่ได้ตัดหรือเปลี่ยนแปลงจุดประสงค์การเรียน ราชวิชา และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท ซึ่ง กรมวิชาการ (2534) ได้เสนอแนะให้ดำเนินการได้โดยศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ศึกษาหลักสูตรแม่บท และกำหนดรายละเอียดเนื้อหาที่จะสอน และจัดทำแผนการสอน

3. สภาพปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูวิชาการโรงเรียน ประสบปัญหาในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร โดยส่วนรวมดังนี้ งบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ ผู้ปฏิบัติงานมีภารกิจมาก ไม่ได้รับนโยบายสนับสนุน ไม่ได้รับการนิเทศจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านและการพัฒนาหลักสูตร ตลอดจนปัญหาเกี่ยวกับเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านเอง ได้แก่ ภูมิปัญญาชาวบ้าน บางคนขาดความรู้ ทักษะในการถ่ายทอดความรู้ ประกอบกับมีภารกิจส่วนตัว จึงไม่ค่อยมีเวลามาร่วมพัฒนาหลักสูตร และยังพบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่ประสบปัญหาในการปฏิบัติงานพัฒนาหลักสูตรในทุกลักษณะของการพัฒนาหลักสูตร จากข้อค้นพบเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวได้มีผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ชำนาญ วัฒนะ (2528) พบว่า ปัญหาการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนคือ ไม่มีงบประมาณเพียงพอในการใช้เป็นค่าตอบแทนวิทยากร และวิทยากรในท้องถิ่นไม่มีเวลาว่างพอ และ บุญมี เฌรชอด (ม.ป.ป.) ยังได้กล่าวว่า การปรับหลักสูตรในระดับท้องถิ่นอาจจะประสบปัญหาในด้านการขาดงบประมาณดำเนินการ ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นจำเป็นที่จะต้องได้รับการสนับสนุนทางการเงิน ซึ่งก็ยิ่งใช้เงินจำนวนสูงพอควรที่จะนำไปใช้ในด้านต่าง ๆ เช่น การสำรวจข้อมูล การทำวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนการอบรม เช่นเดียวกับ อุตสาหกรรม (2532) กล่าวว่า ครูส่วนใหญ่มีบทบาทน้อยมากในการมีส่วนร่วมในการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เพราะครูผู้สอนและศึกษานิเทศก์มีภารกิจอย่างอื่นมากเกินไปจนไม่มีเวลาที่พอจะเอาใจใส่ในการปรับหลักสูตร และปัญหาครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปรับหลักสูตรที่พอ นอกจากนั้นผลการสัมมนาของนิสิตภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2534) พบว่า ปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนว่า วิทยากรที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจะต้องประกอบอาชีพส่วนตัว จึงไม่มีเวลาเพียงพอที่จะมาช่วยในการจัดการเรียนการสอน วิทยากรส่วนมากมักจะขาดความรู้และทักษะในการถ่ายทอดความรู้ให้ตนเองต่อการเรียนรู้ของนักเรียนระดับประถมศึกษาได้อย่างเหมาะสม โรงเรียนส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อมที่จะพัฒนาหลักสูตรขึ้นใช้เองให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น ตลอดจนหน่วยงานที่รับผิดชอบ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่ให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนไม่เพียงพอ ทั้งการจัดการ งบประมาณ และวัสดุ จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงนับได้ว่าเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญที่ค้นพบและสอดคล้องกัน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าจะต้องได้รับการแก้ไขจากหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษา ได้ประสบผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรประถม-

ศึกษา พุทธศักราช 2521 (พ.ศ. 2533) และเป็นไปตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งนี้

ผลจากการวิจัย ผู้วิจัยได้สรุปแนวทางที่เห็นว่าจะจะเป็นประโยชน์และเอื้ออำนวยต่อการนำ
ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา ให้แพร่หลายและประสบผลสำเร็จดี
ยิ่งขึ้นดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

1. กำหนดนโยบายและจัดสรรงบประมาณให้หน่วยงานในสังกัดให้เพียงพอ
2. สนับสนุนให้มีการศึกษาค้นคว้า วิจัย เพื่อหารูปแบบหรือแนวทางในการนำภูมิปัญญา
ชาวบ้านมาใช้จัดการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตร จนเกิดผลดีต่อการจัดการศึกษาระดับประถม-
ศึกษา
3. สนับสนุน นิเทศ ติดตาม และควบคุมกำกับการค้าเงินงานของหน่วยงานในสังกัด
เกี่ยวกับการทำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้จัดการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตรให้เป็นระบบดียิ่งขึ้น

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด

1. กำหนดนโยบายและจัดสรรงบประมาณให้สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ
กลุ่มโรงเรียน และโรงเรียนในสังกัดให้เพียงพอ
2. สนับสนุนให้มีการศึกษาค้นคว้า วิจัย เพื่อหารูปแบบหรือแนวทางปฏิบัติในการนำ
ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้จัดการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตร
3. สนับสนุนให้ศูนย์วิชาการจังหวัด (ศวจ.) จัดระบบข้อมูลสารสนเทศและเผยแพร่
เกี่ยวกับแหล่ง ประเภท และกิจกรรมของภูมิปัญญาชาวบ้านในจังหวัดหรือทั่วไป
4. จัดประชุม อบรม สัมมนาให้ความรู้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องในเรื่องการพัฒนาหลักสูตร
และภูมิปัญญาชาวบ้าน
5. ส่งเสริมให้บุคลากรไปศึกษาดูงานและเรียนรู้จากแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน
6. วางแผนส่งเสริมพัฒนาแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
งาน ยกย่องเชิดชูเกียรติภูมิปัญญาชาวบ้านที่สนับสนุนโรงเรียนจนเกิดผลดี
7. จัดระบบการนิเทศติดตาม ควบคุม กำกับการค้าเงินงาน นำภูมิปัญญาชาวบ้านมา

ใช้พัฒนาหลักสูตรของหน่วยงานในสังกัดอย่างชัดเจน

สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ

1. กำหนดนโยบาย แผนงาน/โครงการ สนับสนุนให้โรงเรียน กลุ่มโรงเรียนนำ
ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรอย่างชัดเจน
2. จัดประชุม อบรม สัมมนาให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและภูมิปัญญาชาวบ้าน
ให้กับผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน
3. จัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับแหล่ง ประเภท และกิจกรรมของภูมิปัญญาชาวบ้านในระดับ
อำเภอ/กิ่งอำเภอ และวางแผนพัฒนาแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้านของอำเภอ/กิ่งอำเภอ
4. ส่งเสริมให้บุคลากรในระดับอำเภอ/กิ่งอำเภอ ไปศึกษา ดูงาน และเรียนรู้จาก
แหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน
5. ประสานงานและอำนวยความสะดวกในการใช้แหล่งภูมิปัญญาชาวบ้านในระดับ
โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน และจังหวัด
6. สนับสนุน นิเทศ ติดตาม และร่วมมือโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน นำภูมิปัญญาชาวบ้าน
มาใช้พัฒนาหลักสูตร

กลุ่มโรงเรียน

1. กำหนดนโยบาย แผนงาน/โครงการ ในการดำเนินงานนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้
พัฒนาหลักสูตรอย่างชัดเจน
2. สนับสนุนให้ศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน (ศวก.) จัดระบบข้อมูลสารสนเทศและ
เผยแพร่เกี่ยวกับ แหล่ง ประเภท และกิจกรรมของภูมิปัญญาชาวบ้านของกลุ่มหรือทั่วไป และวางแผน
พัฒนาแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้านของกลุ่มโรงเรียน
3. ส่งเสริมให้บุคลากรของกลุ่มโรงเรียนไปศึกษา ดูงาน และเรียนรู้จากแหล่งภูมิปัญญา
ชาวบ้าน
4. ประสานงานและอำนวยความสะดวกในการใช้แหล่งภูมิปัญญาของโรงเรียน กลุ่ม
โรงเรียน อำเภอ และจังหวัด
5. สนับสนุน นิเทศ และร่วมมือระหว่างโรงเรียนในกลุ่มนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้
พัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

โรงเรียน

1. กำหนดนโยบาย แผนงาน/โครงการ ในการดำเนินงานนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรอย่างชัดเจน
2. สำรวจ รวบรวมข้อมูลแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้านและขอความร่วมมือ
3. ส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนไปศึกษา ศึกษาน และเรียนรู้จากแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน
4. จัดให้มีการสำรวจวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น
5. ศึกษาหลักสูตร เนื้อหา กิจกรรม คาบเวลาเรียน และจัดทำแผนการสอนให้สอดคล้องและเหมาะสมกับระดับชั้น กลุ่มประสบการณ์ และกิจกรรมของภูมิปัญญาชาวบ้านที่จะนำมาจัดการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตร
5. ประสานงานและอำนวยความสะดวกในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร
6. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การปฏิบัติงาน ยกย่องเชิดชูเกียรติ ประกาศเกียรติคุณ ปรากฏชาวบ้านที่สนับสนุนโรงเรียนจนเกิดผลดี
7. สนับสนุน นิเทศ ติดตาม และให้ขวัญกำลังใจ แก่ครูผู้ปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยเพื่อหารูปแบบการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรที่ได้ผลดี
2. ควรศึกษาสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรในระดับการศึกษาอื่น ๆ
3. ควรศึกษาเพื่อนำภูมิปัญญาชาวบ้านทั้ง 4 กลุ่ม มาใช้พัฒนาหลักสูตรในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาการจัดเนื้อหาวิชา/รายวิชาใหม่ และพัฒนาสื่อการเรียนการสอน